

PÂINEA DE RITUAL ÎN EXPOZIȚIA ETNOGRAFICĂ

Andrei PROHIN*

Abstract

The author analyses the forms and significances of the ritual bread in the permanent exhibition of the National Museum of Ethnography and Natural History in Chișinău. Although it doesn't cover a considerable space within the exhibition, bread is indirectly evoked by means of samples of crops and arable soils, of work tools, home implements and photos of field labour. Several forms of ritual bread are found in the sections dedicated to the winter customs ('ajun', 'Crăciun', 'colaci' for carollers etc.), to the family and calendrical celebrations. The objects of worship (for the Holy Eucharist) and some carpet ornaments also suggest the ritual bread. Thanks to its complex symbolism, the tradition of bread introduces us in major fields of the traditional culture (social institutions and relationships, visions of life and death etc.), whose values have kept their actuality until nowadays.

Keywords: ritual bread, calendrical and family customs, museum, exhibition, symbol, communication.

Cuvinte-cheie: pâine de ritual, tradiții calendaristice și familiale, muzeu, expoziție, simbol, comunicare.

Între instituțiile preocupate de transmiterea patrimoniului tradițional generațiilor care vor urma, un loc de primă importanță le revine muzeelor etnografice. Elevii și studenții descoperă aici obiecte, practici și credințe (aproape) dispărute din uzul curent, împărtășite de buneii, străbuneii, stră-străbuneii – generațiile care au modelat, în timp, individualitatea istorică a neamului. Moștenirea culturii tradiționale înmagazinează viziuni asupra vieții și lumii înconjurătoare, uneori foarte diferite de cele contemporane, dar bazate pe o îndelungată

---

* Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală, Chișinău – Republica Moldova. Autorul mulțumește și pe această cale Doamnei dr. Varvara Buzilă și Domnișoarei dr. Dorina Onica, de la MNEIN, pentru sugestiile și informațiile oferite în timpul documentării, precum și pentru imagini. Prezentul articol reproduce comunicarea susținută în cadrul Simpozionului Internațional „Valori europene în patrimoniul național” (7-8 iunie 2018, Palatul Culturii, Iași), eveniment organizat de Institutul de Filologie Română „A. Philippide” și Muzeul Etnografic al Moldovei.

experiență umană și o gândire profundă capabilă să ne ofere în continuare repere axiologice.

În prezentul material, ne vom referi la rolul muzeului în promovarea cunoștințelor și valorilor culturii tradiționale, pornind de la experiența Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală din Chișinău. Încercăm să înțelegem astfel aspecte ale comunicării muzeale, specificul său, precum și locul care îi revine moștenirii folclorice în conștiința omului contemporan. În particular, vom insista asupra modalităților de prezentare a pâinii de ritual, unul dintre elementele extrem de importante ale alimentației tradiționale românești și, în egală măsură, ale culturii noastre populare.

Fondat în 1889, Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală este cel mai vechi muzeu public din spațiul basarabean. Pe parcursul timpului a purtat diferite denumiri (până la 1918 – Muzeul Agricol al Zemstvei din Basarabia, Muzeul Zoologic, Agricol și de Industrie Casnică al Zemstvei Guberniale din Basarabia; în perioada interbelică – Muzeul Național din Chișinău, Muzeul Național de Istorie Naturală din Chișinău, Muzeul Regional al Basarabiei; în perioada sovietică – Muzeul Central de Studiere a Ținutului Natal din Chișinău, Muzeul Republican de Studiere a Ținutului din RSSM, Muzeul Republican de Istorie și Studiere a Ținutului al RSSM)¹, iar prin colecțiile sale variate (de științe ale naturii, arheologie, istorie, etnografie) a reflectat o imagine cuprinzătoare a evoluției naturii și comunităților umane dintre Prut și Nistru.

Profilul actual al muzeului – etnografie și științele naturii – a rezultat din reorganizarea instituției în 1983, când o parte însemnată din colecții au fost transmise Muzeului de Stat de Istorie a Moldovei, fondat în acel an. Pentru a afirma individualitatea muzeului, așa cum reiese din patrimoniul rămas, muzeografi de atunci au elaborat concepția unei noi expoziții permanente, cu genericul „Natura. Omul. Cultura”, inaugurată în 1994².

Limitându-se aproape exclusiv la materiale colectate de pe teritoriul Republicii Moldova, expoziția respectivă înfățișează natura drept habitatul a numeroase specii vii, inclusiv al comunităților umane,

---

¹ Constantin Gh. Ciobanu, Mihai Ursu, *Evoluția rețelei muzeale din Republica Moldova*, Chișinău, Tipografia Reclama, 2014, p. 19-37.

² Mihai Ursu, *Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală. Ghid*, Chișinău, Editura Știința, 2009, p. 11.

iar cultura – drept o expresie a adaptării omului la mediul natural³. Sunt prezentate, în acest sens, câteva mii de exponate din domeniul științelor naturii (pedologie, botanică, zoologie, entomologie, geologie, paleontologie), istoriei (din preistorie până în secolul al XX-lea) și etnografiei. Secțiunea etnografică ocupă o treime din întreaga expoziție (sălile 12-18), fiind structurată conform principiilor geografic (localitățile din nordul, centrul și sudul Basarabiei) și tematic (ocupațiile principale, meșteșugurile, portul tradițional, interiorul locuinței, monumentele de arhitectură populară, obiceiurile calendaristice și cele familiale)⁴.

Deși nu beneficiază de un amplu spațiu în expoziție, pâinea de ritual constituie unul dintre leitmotivele sale majore, formând un liant logic între diferitele compartimente tematice. Astfel, mostrele de culturi cerealiere și soluri arabile (din sălile dedicate naturii Moldovei), urmate de uneltele de muncă, instalațiile gospodărești, inventarul casnic, fotografiile și picturile murale (înfățișând țărani la lucrările câmpului) (fig. 1-3), ne duc cu gândul la scopul ultim al muncilor agricole – dobândirea pâinii și a altor produse de origine vegetală.

Condițiile naturale și vestigiile arheologice, prezente în expoziție, demonstrează concludent faptul că agricultura a reprezentat, încă din preistorie, una din îndeletnicirile de bază în arealul nostru. Bogatul inventar al uneltelor de muncă subînțelege complexitatea muncii țaranului, efortul considerabil depus pentru obținerea pâinii. Prin urmare, este firesc să presupunem că în conștiința agricultorilor pâinea trebuia să capete și importante conotații simbolice.

În cadrul secțiunii etnografice, pâinea de ritual este plasată între domeniile reprezentative ale artei populare (țesutul covoarelor, prelucrarea artistică a lemnului și a pietrei), ilustrând valorificarea creatoare a resurselor naturale și specificul etnocultural al locuitorilor din spațiul pruto-nistrean (sălile 12-15). Au fost selectate mostre de pâini utilizate în obiceiurile de Crăciun și Anul Nou, intervalul respectiv constituind „cel mai bogat în credințe și practici magice rit de trecere din cursul anului, fiind marcat și de cea mai înaltă sacralitate”⁵.

În acest context, una dintre principalele forme de pâine ritualică poartă denumirea sărbătorii căreia îi este dedicată – *crăciun* sau

³ *Ibidem*, p. 46.

⁴ *Ibidem*, p. 68-79.

⁵ Varvara Buzilă, *Pâinea: aliment și simbol. Experiența sacralului*, Chișinău, Editura Știința, 1999, p. 237.

crăciunel. Figurile din aluat, expuse în vitrină (fig. 4), ilustrează câteva dintre cele mai răspândite modele ale *crăciunului*, având preponderent forma unui 8 neîmplinit (în unele localități, această coptură este numită *ajun*, iar *crăciunul* ia contur de 8 împlinit)⁶. Imaginea antropomorfă a modelelor prezentate, având „cap”, „picioare” și uneori chiar „mâini”, sugerează vizitatorilor interpretările populare ale semnificației copturii numită *crăciunul*. Acesta e supranumit *Moș Crăciun*, *Crăciun cel bătrân*, *Crăciun cel tânăr* sau este asemănat cu chipul lui Iisus Hristos, fiind agățat lângă icoane⁷.

În expoziția muzeală, *crăciunul* este plasat alături de alte exemplare de pâini rituale, oferite în dar de sărbătoarea Nașterii Domnului: *hulubașii* (pentru colindătorii copii), *colacii pentru nanași* (din partea finilor), *colacul de Crăciun* (având în centru o cruce) și *colacul flăcăilor colindători* (pentru adolescenți și adulți) (fig. 5). Astfel, diversele forme ale pâinii evocă mai multe grupuri sociale și rolurile care le reveneau în comunitatea sătească, în timpul sărbătorilor.

Particularitățile iconografice ale fiecărei pâini încifrează semnificații concrete. Bunăoară, *Colacul flăcăilor* este împodobit cu busuioc și lână roșie, asemenea colacului mirelui și colacului miresei din obiceiurile de nuntă. De Crăciun sau Anul Nou, acest tip de colac se dădea flăcăilor colindători, respectiv urători, de către familiile care aveau fete de măritat. Gestul putea semnifica dorința domnișoarei de a se căsători cu flăcăul respectiv. Forma rotundă și împletiturile colacilor, arhetipuri universale, sugerează capacitatea lor de a proteja oamenii și gospodăria de rele, iar datorită originii lor (din grâu), colacii aduceau fertilitate în noul an⁸. Împletiturile complicate ale colacilor amintesc procedeele de prelucrare artistică a lemnului și a pietrei (de altfel, câteva mostre se regăsesc în aceeași sală)⁹.

În afară de Crăciun și Anul Nou, pâinea ritualică este valorificată și în alte obiceiuri calendaristice. În acest sens, în expoziția „Natura. Omul. Cultura” aflăm accesorii rituale, fotografiile și forme

⁶ *Ibidem*, p. 234.

⁷ *Ibidem*, p. 238-239.

⁸ *Ibidem*, p. 224, 237; Silvia Ciubotaru, *Obiceiuri nuptiale din Moldova. Tipologie și corpus de texte*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2009, p. 134-135.

⁹ Varvara Buzilă, Svetlana Lazăr, „Cultural Symbols in the Context of Communication – Identity Label and Link of Social Cohesion”, în vol. *Caring and Sharing: The Cultural Heritage Environment as an Agent for Change. 2016 ALECTOR Conference, Istanbul, Turkey*. Editor: Valentina Vasile (în curs de apariție).

reprezentative din aluat utilizate în următoarele sărbători tradiționale: *Sfinții* sau *Mucenicii* (9/22 martie), *Duminica Mare*, sfârșitul secerișului. Modelele respective ilustrează bogata iconografie a pâinii de ritual, reprezentând simbolic diferite aspecte ale fiecărei sărbători: *pasca* (având cruce la mijloc) (fig. 6-7), *hulubașii* (simbol al sufletului, se dau de pomană copiilor, la Duminica Mare) (fig. 8), *pupăza* antropomorfă, *sfinții/mucenicii* (de forma unui opt împlinit), *pâinea nouă* (în formă de colac înflorit), *barba popii* sau *cununa spicelor* (modelată din aluat sau reprezentând o cruce din spice) (fig. 9), pâinea în chip de lacăt (care „închide” accesul răposatului în lumea celor vii¹⁰) (fig. 10). Variatele ipostaze ale pâinii, împreună cu ritualurile și semnificațiile corespondente, probează capacitatea acestui aliment de a codifica mesaje simbolice complexe și prezența statornică a pâinii în sărbători majore ale calendarului popular.

Dintre obiceiurile de familie, însoțite de pâini specifice, vizitatorii muzeului au la dispoziție secvențe din ceremonialul nupțial și din cel funerar. În scena scoaterii zestrei din casa miresei (sala nr. 11) apare un colac de care este legat un mănunchi cruciform de busuioc, colacul fiind ținut în sus de două femei (fig. 12). Gestul amintește de colacul mirelui, ridicat de două druște, în spatele căruia, stând în pragul locuinței, mireasa aștepta venirea mirelui¹¹. Fotografiiile din vitrinele alăturate reflectă prezența colacului și în alte episoade ale ceremonialului nupțial: jocul „prodancelor” și întâmpinarea mirilor (Camenca), îmbrăcatul miresei (Hâncești). Mai multe forme de pâini ritualice (*colacul mirelui*, *colacul miresei*, *jemna*, *jemna îngemănată*, *colacii socrilor*) au fost prezentate la „Nunta nunților... (din patrimoniul MNEIN)”, expoziție temporară dedicată obiceiurilor nupțiale, desfășurată în perioada 20 mai-3 septembrie 2017 (fig. 13-18).

Generalizând semnificațiile colacilor din ritualurile nupțiale, cercetătorii apreciază că aceștia au menirea de a apăra mirii de influențe nefaste, de a asigura prosperitatea materială și fertilitatea viitoarei familii¹². Colacii de nuntă reiterează, astfel, semnificații asociate pâinii și în cadrul obiceiurilor de iarnă.

O expresivitate aparte revine pâinii în contextul obiceiurilor funerare, „infinat mai profunde față de riturile de început ori cele

¹⁰ Varvara Buzilă, *op. cit.*, p. 278.

¹¹ *Ibidem*, p. 133.

¹² Silvia Ciubotaru, *op. cit.*, p. 133-135; Varvara Buzilă, *op. cit.*, p. 143.

maritale”¹³. În vitrina consacrată înmormântării, *pomul vieții* (numit și *pomul raiului*) include, între alte pomeni simbolice (mere, covrigi, bomboane, nuci), un hulubaș (întruchipând sufletul răposatului) și o pâine în formă de scară (supranumită *scară a sufletului* sau *scară cu care sufletul urcă la cer*) (fig. 19). Potrivit informatorilor de teren, pomul de la înmormântare se face din grijă față de răposat: „Pentru a avea umbră pe lumea cealaltă”, „Pentru a avea ce se mănânce”¹⁴; „O scară de pâine o pune la pom, să se poată sui mortul să ieie din pom”¹⁵. Fiind dată de pomană pe pământ, cu gândul că va ajuta sufletului dincolo, pâinea de ritual mediază trecerea defunctului în lumea de apoi și contribuie la integrarea sa între membrii neamului.

Retrospectiva semnificațiilor pâinii în expoziția muzeală ar fi incompletă fără pâinea euharistică. În această ordine de idei, etnologul Ion I. Ionică afirma: „Asocierea mistică a Mântuitorului cu grâul și vinul a avut ca urmare un puternic curent de înrăurire, venind de această dată dinspre noua religie spre vechile reprezentări populare agrare și dăruind grâul, peste cunoscutul conținut emoțional, cu un nimb de sfințenie, care-l singularizează în întreaga lume vegetală”¹⁶.

În câteva dintre sălile muzeului regăsim obiecte de cult bisericesc – un potir, cutii și chivote pentru Sfânta Împărtășanie (fig. 20). Piesele respective constituie mostre valoroase de orfevrărie și accentuează, concomitent, importanța Bisericii Ortodoxe în viața comunităților românești pe parcursul istoriei.

Dacă biserica este centrul spiritual al comunității creștine, atunci Sfânta Liturghie constituie „miezul cultului divin”, „culmea cea mai înaltă a trăirii duhovnicești”¹⁷. În cadrul liturgic, pâinea (*prescura*) capătă multiple semnificații sacre, „având uneori formă rotundă, dar mai ales formă de cruce, în patru cornuri, amintind Crucea pe care s-a răstignit Mântuitorul și închipuind cele patru laturi ale lumii”¹⁸. Sfântul

¹³ Ion H. Ciubotaru, *Obiceiurile funebre din Moldova în context național*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2014, p. 7.

¹⁴ *Ibidem*, p. 209.

¹⁵ *Ibidem*, p. 210.

¹⁶ Ion I. Ionică, *Dealul Mohului. Ceremonia agrară a cununii în Țara Oltului*. Ediție îngrijită, studiu introductiv, bibliografia scrierilor autorului și indici de Constantin Mohanu, București, Editura Minerva, 1996, p. 162 apud Silvia Ciubotaru, *Obiceiurile agrare din Moldova raportate la spațiul național*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2017, p. 91.

¹⁷ *Învățătura de credință ortodoxă*, Iași, Editura Doxologia, 2009, p. 239.

¹⁸ *Ibidem*, p. 249.

Agneț, „partea pătrată sau pecetea pe care preotul o scoate cu copia din prima prescură folosită la Proscomidie și o așază apoi pe Sfântul Disc”, simbolizează pe Însuși Mântuitorul, Care, aidoma mielului pascal, S-a jertfit pentru păcatele lumii¹⁹. Astfel, ritualul bisericesc întregește valențele sacre ale pâinii din tradiția populară.

Pe lângă modelele pâinii și imaginile sale fotografice, vizitatorii regăsesc motivul respectiv pe multe dintre covoarele tradiționale, aici fiind reprezentat în manieră stilizată. Expoziția „Natura. Omul. Cultura” cuprinde două reconstituiri ale *casei mari* din locuința țărănească. Pe unul dintre pereți este amplasată o scoarță având motivul *spicului de grâu* (fig. 21), supradimensionat (șesătoarea subliniindu-i astfel importanța), într-o redare specifică „localităților din Valea Nistrului de Jos, având epicentrul la Căușeni”²⁰.

Motivul spicului se mai întâlnește în cadrul expoziției „Din patrimoniul familial în patrimoniul național” (25 octombrie 2017-28 februarie 2018) pe două scoarțe provenind din Răzeni – Ialoveni (donația urmașilor liderului unionist Ion Pelivan) (fig. 22), respectiv din Slobozia Mare – Cahul (donația familiei scriitorilor Gheorghe Gheorghiu și Elena Gheorghiu), precum și pe copia unei scoarțe din patrimoniul muzeal lucrată de șesătoarea Ecaterina Popescu (Clișova Nouă – Orhei) (fig. 23). De asemenea, mai multe motive circumscrise pâinii (spicul, grâul înfrățit, bobul de grâu, prescura) se regăsesc pe covoarele expoziției itinerante „Imaginea lumii țesută în lână”, prezentată succesiv la Oradea (2017) și Iași (2018)²¹.

* * *

Cunoașterea culturii tradiționale prin intermediul expozițiilor muzeale presupune inevitabil anumite limite. Din motive de ordin obiectiv, un număr restrâns de piese încearcă să ilustreze o tradiție mult mai bogată, cu particularități regionale, care a evoluat pe parcursul timpului. Etichetele, puținele texte însoțitoare și eventualele explicații ale ghidului nu pot oferi decât repere din lumea culturii

---

¹⁹ *Ibidem*, p. 250.

²⁰ Varvara Buzilă, *Covoare basarabene*. Ediție bilingvă (română-engleză). Prefață de Petre Guran. Concepție grafică: Romeo Șveț. Traducere în limba engleză: Jean Harris, Monica Voiculescu, București, Editura Institutului Cultural Român, 2013, p. 236; Catalogul expoziției *Imaginea lumii țesută în lână. Scoarțe din patrimoniul Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală (Republica Moldova)* (Oradea, Muzeul Țării Crișurilor, 18 mai-26 iulie 2017). Autor texte: Varvara Buzilă, Chișinău-Oradea, 2017, p. 12.

²¹ Catalogul expoziției *Imaginea lumii țesută în lână...*, p. 21, 26, 35.

tradiționale, urmând ca doritorii să le aprofundeze prin consultarea literaturii de specialitate, discuții cu specialiștii, observații personale. Fiind un discurs contemporan despre realități care, în parte, au dispărut deja, expoziția implică inevitabil generalizări și interpretări subiective ale artefactelor.

Concomitent, datorită caracterului său static, „încrămenit”, expoziția muzeală predispune la contemplare, la descoperirea corespondențelor între diverse categorii de piese și a motivelor ce unesc domenii disparate ale creației populare. Dincolo de menirea utilitară a fiecărui exponat, acestea sunt reunite în ansambluri simbolice, având valoare științifică și estetică, capabile a transmite publicului un mesaj complex. În speță, piesele patrimoniale conturează o imagine unitară care ilustrează identitatea etnoculturală. În explicațiile lor, muzeografii recurg frecvent la descifrarea conținuturilor simbolice, evidențiind particularități ale mentalității țărănești și ale specificului cultural al comunităților etnice. Excursia muzeală devine astfel un discurs etnologic de specialitate, încercând să construiască o punte între vizitatorul contemporan și lumea în care au fost create piesele din expoziție.

Deși nu ocupă un spațiu considerabil, pâinea de ritual apare în diferite ipostaze în compartimentele expoziției permanente a Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală. Frecvența ei se datorează atât concepției autorilor expoziției²², cât și importanței de prim-rang a pâinii în imaginarul popular românesc. Descifrând semnificațiile pâinii de ritual, vizitatorul descoperă simultan aspecte importante ale culturii tradiționale: obiceiurile calendaristice și cele familiale, instituțiile și relațiile sociale, viziunile asupra timpului, vieții și morții etc. Este imposibil a înțelege simbolismul formelor pâinii fără a evoca ritualurile și credințele corespondente.

Pâinea devine astfel un important mijloc de a reprezenta patrimoniul cultural imaterial în expoziția muzeală, una din preocupările actuale la nivel internațional ale specialiștilor în salvagardarea acestui tip

---

²² Între muzeografii care, la începutul anilor '90 ai secolului trecut, au elaborat concepția expoziției „Natura. Omul. Cultura” s-a numărat și etnologul Varvara Buzilă, care a consacrat aproape 20 de ani investigării pâinii de ritual din spațiul pruto-nistrean, acesta fiind și subiectul tezei sale de doctorat, *Pâinea de ritual în cultura românilor de la est de Carpați*, susținută în 1998, la Cluj-Napoca, sub conducerea reputatului folclorist Dumitru Pop.

de patrimoniu²³. Puține piese de patrimoniu posedă, asemeni pâinii, capacitatea de a încifra atâtea secvențe rituale, reprezentări și valori spirituale. Acest fapt e un argument în plus pentru care pâinea de ritual, alături de cunoștințele, practicile și reprezentările asociate acesteia, merită a fi înscrisă în *Lista reprezentativă a patrimoniului cultural imaterial al umanității*.

ILUSTRAȚII*

Fig. 1. Moară de vânt din Gangura – Ialoveni (curtea muzeului)

---

²³ Astfel, autorii *Recomandării privind protejarea și promovarea muzeelor și colecțiilor, a diversității și rolului lor în societate*, adoptată de Conferința Generală a UNESCO, la 17 noiembrie 2015, largesc sensul noțiunii de *patrimoniu*, acesta cuprinzând deopotrivă „valori culturale materiale și imateriale” (Mila Santova, „Intangible Cultural Heritage and Museums: Challenges and Issues”, în vol. *Between the Visible and the Invisible: The Intangible Cultural Heritage and the Museum*. Editorial Board: Prof. Mila Santova (editor-in-chief), Assoc. Prof. dr. Iveta Pirgova, Dr. Mirena Staneva, Sofia, Prof. Marin Drinov Publishing House of Bulgarian Academy of Science, 2018, p. 11). În acest context, necesită reconsiderare și misiunea muzeelor, care este „nu doar de a păstra piesele în siguranță, în depozite, dar a ajuta oamenii să-și perpetueze cultura” (*Ibidem*, p. 12; trad. noastră).

* În afară de cazurile unde s-a indicat autorul, celelalte fotografii au fost realizate de semnatarul acestui material.

Fig. 2. Moară cu aburi din Trușeni – Chișinău
(sfârșitul secolului al XIX-lea)

Fig. 3. Unelte agricole și vase pentru cereale

Fig. 4. Forme de pâine oferite colindătorilor

Fig. 5. Forme de pâine oferite colindătorilor (detaliu)

Fig. 6. Coș de Paști

Fig. 7. Pască
(foto: Dorina Onica)

Fig. 8. Pomeni la Duminica Mare

Fig. 9. Pâinea în obiceiurile calendaristice

Fig. 10. Pâine-lacăt și ciur (pentru oasele răposatului)

Fig. 11. Scoaterea zestreii din casa miresei

Fig. 12. Druște ținând colacul mirelui (detaliu)

Fig. 13. Jemne (foto: Dorina Onica)

Fig. 14. Jemă înțemănată (foto: Dorina Onica)

Fig. 15. Colacul miresei
(foto: Dorina Onica)

Fig. 16. Colacul mirelui
(foto: Dorina Onica)

Fig. 17-18. Imagini din expoziția „Nunta nunților...” (foto: Adriana Hadjiradev)

Fig. 19. Pomul vieții

Fig. 20. Obiecte de cult

Fig. 21. Scoarță având motivul spicului

Fig. 22. Scoarță donată de urmașii lui Ion Pelivan

Fig. 23. Copia unei scoarțe lucrată de Ecaterina Popescu (stânga). În dreapta: scoarță ce a aparținut scriitorilor Gheorghe Gheorghiu și Elena Gheorghiu

Fig. 24. Motivul prescurii pe un *ungher* de la mijlocul secolului al XIX-lea (foto: Varvara Buzilă)